

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Joannis Schefferi Argentoratensis De Re Vehiculari Veterum Libri Duo

Scheffer, Johannes

Francofurti, 1671

Cap. XXVI. De Petorrito.

urn:nbn:de:hbz:466:1-13156

sponsæ, verum pluribus aliis. Nempe aderant ad sponsæ januam plures matronæ cum pilentis suis, interq; illas ipsa mater Honorii, ut domum ducerent ac officii causa prosequerentur sponsam Imperatoriam. Hæc est *pompa*, quam hic Claudianus vocat. Hæc *pilenta ductura*, id est deductura, & honoris gratia profecutura *nurum* id est sponsam. Quam hic *nurum* appellat in respectu ad Honorij matrem, quæ ipsa præsens excipiebat eam, secumque pompa ista nuptiali ac in comitatu honestissimarum matronarum cum pilentis suis euntium, ad filium deducere parabat. Est enim *nurus*, uxor filij, quomodo vocari sponsa Honorij, nisi ab Honorij matre, vel in respectu ad matrem ipsius utiq; non potuit. Liquet autem ex his omnibus, quod a jebam ab initio, fuisse receptum postea matronis, ut pilentis veherentur non in sacris modo publicis, sed & pompa nuptiali. Quin imo non matronæ solum, sed & sponsa ipsa vecta pilento videtur ex hoc Claudiani loco. Nec fortasse aliter intelligendum *nuptiale carpentum*, quod à Barthio vocatur. De quo certius constaret nobis, si adferre locum, unde hausit, voluisset.

Cap. XXVI.

De Petorrito.

Petorritum, cuius gentis vocabulum. Vossij sententia examinatur. Scaliger rejicitur. Rotas habuit quatuor. Onomasticon Argentoratense exponitur. Fuit apertum. Iunctas habuit mulas. Ausonius emendatur & explicatur. Vectores in eo simul sunt aurigæ. Vehiculum virorum fuit, præsertim humilioris sortis ac famulitorum. Ornatum plumbo. Usus ad itinera. Celeriter incedebant. Etiam in urbe habebantur.

Petorriti vocabulum nonnulli simplici scribunt littera, quidam geminata. Simplici littera scriptum legas apud Fabium in optimis editionibus, etiam nuperrima Grönovij, viri summi. Similiter in omnibus Horatij libris II. ep. 1. Sic est scriptum. At vero geminata exhibet Ausonius epist. 8. & 14. Gellij quoq; libri quidam, ex Varrone. Causa diversitatis non est alia, opinione mea, quam quod

quod veteres de vocabuli origine non convenirent. Quidam enim Græcum dicebant esse, alij Gallicum. Gellius lib. XV. cap. 30. *Cum quereretur, petorritum quali forma vehiculum, cujatisq; lingue vocabulum esset, & faciem vehiculi ementitus est longe aliam falsamque, & vocabulum Græcum esse dixit: atq; id significare volucres rotas interpretatus est; commutataq; una litera, petorritum esse dictum volebat, quasi petorrotum. Scriptum etiam hoc esse à Valerio Probo contendit. Habes ecce aliquem, qui putabat vocem esse Græcam, à verbo πέταμαι vel πέτομαι, quod volare significat, & Latino rota derivatam. Alia non à πέτομαι putabant deducendam, verum πέλοpes, quod Æoliis est τέσσαρες, hoc est quatuor, quoniam hoc numero haberet rotas. Festus: Petorritum dictum existimant à numero quatuor rotarum, alij Osce, quod ij quoq; petora quatuor vocent, alij Græce, sed αἰολικῶς. Quando ait αἰολικῶς, id ipsum innuit, quod dixi. At vero Gallicæ originis putavit Varro, cui adstipulatus est & Gellius. Ita namq; pergit post superiora. Ego cum Probi multos admodum commentationum libros inquisiverim, neq; scriptum in his inveni, nec usquam alioquin Probum scripsisse credo. Petorritum enim est non ex Græco dimidiatum, sed totum trans Alpibus factum. Nam est vox Gallica. Id scriptum est in libro M. Varronis decimo quarto Rerum divinarum. Quo in loco Varro cum de petorrito dixisset, esse id verbum Gallicum, lanceam quoq; dixit non Latinum, sed Hispanicum verbum esse. Cum Varrone Gellioq; facit Fabius, qui sic habet lib. I. Inst. cap. 5. Plurima Gallica valuerunt, ut rheda ac petorritum. Meminit & Festus licet ambigat, & sententias recenseat tantum aliorum. Petorritum, ait, & Gallicum vehiculum esse, & nomen ejus dictum existimant à numero quatuor rotarum. Tametsi vero alij Græcam, alij Gallicam putarint vocem, censet tamen Vossius, eos posse inter se conciliari. Ita namq; ait in Etymologico: Puto has sententias non difficulter conciliari, si dicamus, origine esse Græcum, Gallos vero accepisse à Massiliensibus, qui Græce loquebantur. Sic fagum, bulga, & alia tribuunt Gallis, que tamen illi acceperant à Græcis. Puto tamen ego, aliam esse rationem fagi & bulgæ, aliam petorriti. Eas namq;*

voces habent Græci, at petorriti non habent. Non enim ut est apud eos, Æolas præcipue, βολγὸς & σάγϞ, ita quoq; est πετόρριτϞ. Itaq; petorritum non est Græcæ originis, licet Galli ac Massilienses forte πέτορες pro τέσσαρες usurparint. Nam ab illo πέτορες Galli jam translato suam in linguam, & sic Gallica civitate donato fecerunt ipsi petorritum, de quo Græci nil sciverunt. Certe cum confirmant omnes, Gallicum vehiculum esse, non tam Græcæ, quam Gallicæ originis vocabulum habendum. Festus: *Petorritum, Gallicum vehiculum existimant.* Scholiastes vetus Cruquij ad Horat. I. Sat. 6. *Petorritum genus est Gallici vehiculi.* Facit quidem Oscum Scaliger, sed sine causa. Verba ejus sunt ad Catalecta: *Cisium proprium fuit (vehiculum) Gallie Cisalpinae, ut Petorritum Osci.* Respexisse credo Festum, cum hæc scriberet, quippe qui petorritum sic dictum ait aliquos putare *Oscæ, quod ij quoq; petora quatuor vocent.* At Festus non appellat vehiculum Osci, nec si Osci *petora* usurparunt pro quatuor, ex eo necesse est, ut petorritum vocabulum sit Oscum. Habent linguæ omnes suam in non paucis vocibus convenientiam, nec ideo si ex Germanica voce, quæ cum Arabica convenit, deducta est alia, Arabicæ eam potius originis, quam Germanicæ dicemus. Jam si non vocabulum Osci, multo minus vehiculum erit. Atque subdit ipse paulo post verbum etiam Varronis, ubi Gallicum vocatur, non Osci. Versus ita habet, ut emendat ipse Scaliger.

Gallica petorrita, carros, arceræ, Thusca pilenta.

Quare non est dubium, quin petorritum non Græcum, neq; Oscum, verum Gallicum vehiculum vocari debeat. Species illius nonnihil ex superioribus est cognita. Rotas enim constat habuisse quatuor. Festus aperte: *Nomen ejus dictum existimant à numero quatuor rotarum.* Discimus ex his verbis, errare Auctorem veteris Onomastici Argentoratensis, quando *petorritum* φορῆιον Græce vertit. Nam φορῆιον sella est, vel lectica, quæ rotis omnibus destituitur. Nisi putamus τὸ φορῆιον accepisse pro vehiculo quocunq; deniq; vocemq; Latinam specialem, reddidisse generali Græcæ. Videntur & petorrita fuisse sine recto. Ideo enim *tecta petorrita.* Isidorus.

dorus nominavit pilenta. Pilenta sanè non fuere petorrita: Ideò nec tecta petorrita, quæ sunt eadem cum pilentis, petorrita communiter sic dicta. Ex quo sequitur, quod dixi, petorrita communiter vocata fuisse absq; tecto aperta. Isidori verba: *Pilentum vel petorritum contectum, quatuor rotarum vehiculum.* Sic enim legenda esse verba ista dixi præcedenti capite. Quia petorritum vehiculum rotarum quatuor, sicuti pilentum, & tamen apertum, ideò pilentum, tectum petorritum vocarunt. Trahebantur petorrita à mulabus. Discimus ex Aufonio, quando ita habet ep. 8.

Cornipedes rapiant imposta petorrita mula.

Hinc idem epistola 14.

*Non tibi sit rheda, non amor acris equi
Canter I, moneo, malè nota petorrita vites:
Nec celeres mulas ipse Metiscus agas.*

Sic existimo legenda ista esse. In editione Scaligeri, Lugduni apud Gryphium Anno MDLXXV. publicata, post verba primi versus, *acris equi*, punctum est, & *canteri* ad *petorrita* refertur. At *petorrita canteri* vel *canterii*, quæ dicantur ratione, non intelligo. Nam, ut explicemus ea, quibus juncti sint *canterii*, nulla satis efficax est ratio. Cum præsertim, quo pertineant celeres mulæ in versu sequenti, haud appareat. Quare manet mihi persuasum, verba esse ita distinguenda, sicut dixi, ut equus canterius cohæreant, & mulæ ad petorrita referantur. Quod si verum, discimus hoc amplius, ipsos sæpe, qui ejusmodi petorritis utebantur, sibi aurigas fuisse. Hoc enim vult versus ultimus, & ideò petorritum vitare Paulum jubet Aufonius. Nam Metiscus, qui auriga Turni fuit, de auriga quolibet hic usurpatur, infelici præcipuè, cum Metiscus ille fuerit excussus curru. Virgilius lib. XII. Æn.

*Aurigam Turni media inter lora Metiscum
Excutit, & longè lapsum temone relinquit.*

Neq; alia est causa, cur petorrita vocet *malè nota*, quam quod Paulus aurigationis esset imperitus, quod tamen in petorrito requirebatur, si non semper, sæpe saltem atq; plurimum. Pertinebant alias petorrita primum ad viros, quod ostendit hic Aufonii locus. Con-

venit & Horatius lib. I. Sat. 6. quando sibi, si esset opulentior, *ducenda petorrita* dicit. Versus hi sunt:

-- -- *Vti ne solus rusve peregrè-
ve exirem; Plures calones atque caballi
Pascendi, ducenda petorrita.* -- --

E quibus versibus simul observamus, fuisse petorrita ista opulentiorum. Quamquam fortè non tam pertinuerint ad vehendos ipsos, quam ministros eorum comitesve. Certè unus pluribus petorritis per se non potest uti. At hic Horatius sibi uni, si esset opulentior, *ducenda petorrita* in plurali numero fatetur. Non igitur ad gestandum ipsum ita pertinere potuerunt, ut res alias, ministros credo supellectilemque. Atque sic opinor capiendum esse, quando Scholiastes vetus Horatii à Cruquio editus tribuit petorrita famulis. Verba ejus ad lib. I. ep. 2. *Pilenta vehicula matronarum, sicut petorrita famularum.* Non, inquam, solæ famulæ iis vehebantur, nam hoc satis revellas ex superioribus, sed & famulæ, sicut famuli. Quemadmodum viri honoratiores post se famulos trahebant in petorritis, eodem modo sceminæ ac matronæ honoratiores famulas. Neque tamen famulorum famularumve tantummodo vehiculum fuit, sed & virorum privatorum aliorum, ut Ausonius testatur. Idcirco erant quoque non omnino rudia, sed & ornata, albo præsertim plumbo, sicut Plinius testatur lib. xxxiv. cap. 17. Adhibebantur autem hæc petorrita potissimum, cum faciendum esset iter. Ideò Ausonius Axio Rhetori svadet ep. 8.

*Cornipedes rapiant imposta petorrita mule:
Vel ciso trijugi, si placet, insilias.*

Rapiant, dicit, te nimirum Axium, sed pro eo ait *imposta petorrita*. Ubi per *imposta* intelligo *adjuncta*, sive *juncta*. Nec enim petorrita sic propriè imponebantur jumentis vel mulabus, quod ex eo constat, quia rotis fuerunt instructa. Nam vehicula, quæ habebant rotas, trahebantur, non gestabantur; Et quoniam non gestabantur, ideò nec imponebantur, ut est manifestum. Porro, quando dicit, *rapiant*, petorrita ostendit vehicula fuisse cita & celeria. Propterea is ipse Ausonius dissuadet Paulo ep. 14. ut nec satis firmo, & per ætatem

tem

tem senilem concitationis ejus impatienti. Præmittit enim:

*Sed tantum appropera, quantum pote, corpore & ævo
Vt saluum videam, sat citò te video.*

Quibus verbis docet, petorrita non fuisse accommodata senioribus, & vel per ætatem vel per ægritudinem infirmis, sed robustioribus solummodo valentibusque. Interim ipse tamen locus ostendit, petorrita adhiberi solita, si quando faciendum esset iter, præsertim celeriter & cum festinatione. De itinere præter Aufonium testatur & Horatius lib. I. Sat. 6. Verba supra laudavimus, in quibus dicit apertè *ducenda petorrita, si rus peregre* ve diviti ac in dignitate publica constituto exeundum. Quamquam verò hic una cum Aufonio de itinere loquatur extra urbem, tamen & in urbe ipsa fuisse usurpata docet loco alio, qui est lib. II. ep. 1. Ait enim, ad spectaculum triumphi una cum essedis & pilentis festinasse:

Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves.

Jam verò notum, triumphos habitos non extra urbem, sed in ipsa. Ergo & in urbe adhiberi solita petorrita. Et hæc quidem, quæ de isto genere apud veteres observavimus.

Cap. XXVII.

De Carruca.

Carruca. Καρέχα. Carrocha. Carrochium. Καρέχιον. Rotas habet quatuor. Onomasticon Argentoratense explicatur. Est de genere rhedarum. Lampridius exponitur. Capsus. Est alta. Carracutum. Est ornata ære argenteo. Meursius refutatur. Iunctas habet mulas binas vel quaternas, quod posterius tamen carpentum potius appellabatur. Carrucæ propriè non sunt carpenta. Plinius explicatur. Est vehiculum Senatorum & honoratorum, est & aliorum, sed sine ornamentis ex ære. Carrucæ feminarum. Carruca dormitoria. Carruca commodato acceptæ. Carrucæ meritoria in publico.

CARRUCÆ mentionem, nescio, an quisquam ante Plinium fecerit. Sic autem ipse lib. XXXIII. cap. II. *Nos carrucas ex argento calare invenimus.* Leguntur postea apud Svetonium & alios. Quidam non *carrucam*, sed cum adspiratione *carrucham* scribunt. Inde habes & apud Hesychium, *καρέχα ἄρμα*. Vallesius in Notis ad Ammia-